

Shakespeare: Cymbeline | Maailmankirjat

Risto Niemi-Pynttari

ONNELLINEN LOPPU, VALEPUKIJEN RIISUMINEN JA JÄLLEENNÄKEMINEN

Suuri sovinto, anteeksianto ja onnellinen loppu ovat lähes sääntö Shakespearen myöhäisissä näytelmissä. Nykyaikaiseen silmään, joka vaatii realismia, ne ovat epäuskottavia. Siispä otin tehtäväkseni lukea historiallisen romanssin, *Cymbelinen* erehtymättä arvioimaan Shakespearen uskottavuutta ja yrittäen ymmärtää millainen on tämä loppu, jossa "anteeksi on sana kaikkeen."

Cymbeline on kuningas ja isä, joka on ajautumassa täydelliseen katastrofiin sekä poliittisesti että perheensä kanssa. Rooman valtakunnan sotilaat ovat nousemassa maihin ja Britannia on vaarassa tulla suurvallan murskaamaksi, kuningaskunnan suunnan määrää juonitteleva kuningatar.

Näytelmän avausrepliikki ilmaisee tilanteen, se on repliikki jonka tausta on nykyaikaiselle ajattelulle vieras. Se perustuu käsitykseen, että mies on perheen pää. Mies on jopa perheen kasvoniilmeet:

Täällä ovat kaikki kulmat kurtussa.

Luontemme eivät seuraa taivaan merkkejä
niin tarkasti kuin hovi kuninkaansa ilmeitä.

Kuninkaan mieliala määrää hovin mielialan. Tämä ei tarkoita sitä, että hoviväki vain tarkkailisi ja reagoisi despoottin mielialoihin, mielistellen kuningasta. Kokemus on syvempi, se vaikuttaa ihmisiin jopa enemmän kuin astrologinen kohtalo, kuten Shakespeare sanoo. Kuningas ei siis ole henkisesti balanssissa ja pahantuulisuus tarttuu hänestä kaikkiin.

Kuninkaaseen perustuva luonnonjärjestys ymmärrettiin toisin kuin nykyään. Tuo säteilevä keskus, kuningas, vaikutti kaikkeen. Luonnonmullistukset, taudit, kohtuun kuolevat vasikat, sato pelloilla, kalojen kudun onnistuminen – kaikki oli suhteessa siihen kuinka maallinen keskipiste, kuningas, kosmoksen heijastumana vaikuttaa.

Tilanne oli nyt pahasti tulehtunut, se tulee ilmi kohtauksessa, jossa Cymbeline ensimmäisen kerran astuu näyttämölle. Ensitöikseen hän kiroaa prinsessa Innogenin, oman tyttärensä:

Cymbeline: Sinä kapinoiva olento, sinä, jonka pitäisi
minut nuorentaa kasaatkin harteilleni
lisää vuosia.

Innogen: Herra, älkää antako tuon vihan
vahingoittaa itseänne. Minuun se ei tehoa;

toisenlainen tuska syrjäyttää kaikki piinat,
kaikki kauhut.

Cymbeline: Ole kirottu kun kuuliaisuus puuttuu !

Innogen: Niin olen, koska puuttuu toivo !

Kun isä ja tytär ovat eri mieltä, asiat ovat huonosti. Tuon aikainen sääntö oli, että tytär ei saa vastustaa isänsä tahtoa, vaan kosmisen harmonian mukaan tytär toteuttaa isänsä toiveita ja edistää näin onnea ja isän pitkää ikää.

Innogenin vastauksen ydin tulee viimeisessä repliikissä – häneltä ”puuttuu toivo”. Mitä mieltä on olla kuuliainen isälle, koska tämä haluaa tuhota hänen onnensa.

Innogen oli kieltäytynyt isänsä kuninkaan järjestämästä avioliitosta. Hänet olisi naitettu lurjukselle, jolle kuningatar oli juonimassa kruunua. Shakespearelle tyypillisesti vallassa oli vääränlainen kuningaspari, ensimmäisen ja oikean liiton jälkeinen vääristymä. Uusi kuningatar toi vehkeilyn hengen hoviin ja kuningaskuntaan. Hänen tavoitteenaan oli myrkyttää vähitellen sekä kuningas että tytär, ja saada oma poika uudeksi kuninkaaksi. Huonon ilmapiirin lähde oli kuningatar, kuningas oli hänen viehätysvoimansa lumoissa niin pahasti, ettei nähnyt missä mennään.

On kiinnostavaa, että kuningattaren hahmossa ei tuntunut olevan mitään mikä olisi ulkonaisesti paljastanut tilanteen. Hän oli ylväs ja miellyttävä, hän ei ollut julma eikä viralliselta puoleltaan lainkaan paha. Kuningattaren kätkeyty pahuus puhkeaa äkkiä kuin paise, se kääntää näytelmän loppupuolella tapahtumien suunnan. Kuolinhoureissaan kuningatar paljastaa uskomattoman juonittelu- ja myrkytysverkostonsa.

Tämä tapahtuu tilanteessa, jossa kuningas Cymbeline näyttää menettäneen kaiken, ja jossa hänen täytyy yrittää pelastaa valtakunta. Hän ei tiennyt, että hänen poikansa olivat urhoollisesti ja juuri ratkaisevassa taistelussa estäneet roomalaisten läpimurron, niin että kuninkaalle avautui mahdollisuus neuvotella sovinto Rooman kanssa.

Kuningas luuli että hän oli menettänyt lapsesensa. Hän luuli, että perheen kaksospojat oli ryöstetty ja surmattu jo lapsena, mutta he olivatkin vain hyvän apulaisen kasvatettavana ulkomailla. Näin näytelmän loppuun liittyy tunnistamiskohtaus – suuri jälleennäkeminen.

Tämä klassiseen draamaan käänne: kadonneen ja kuolleeksi luullun perheen tai suvun jäsenen tunnistamiskohtaus, ilmaisee toiveen toteutumaa puhtaimmillaan. Harmi, että modernissa draamassa se on lähes kadonnut, koska tällainen koskettaa alitajuisesti niin syvältä ja herättää eloon jo kadonneita toiveita.

Tunnistamiskohtaus vaikuttaa ensin naivilta, koska siinä riisutaan valepuvut: nuori pari tunnistaa toisensa, isä kuningas tunnistaa kaksi kadonnutta poikaansa, ja pojat saavat sekä isän että siskon samassa kohtauksessa.

Mutta lukijan onkin parempi eläytyä niihin tunnemyrskyihin, joita rakkaimpien ja kadotettujen omaisten yllättävä tunnistaminen herättää. Miltä tuntuu kun kuolleeksi luulemasi rakastettu onkin sylissäsi ? Miltä tuntuu kun kuolleeksi luulemasi lapsesi onkin edessäsi ? Miltä tuntuu kun tavoitat yllättäen isäsi ja suhde häneen muodostuu hyväksi ?

Kreikkalaisen tragedian *anagorasis*, tunnistaminen, muuttui kristillisessä käsittelyssä kuoleman jälkeisen jälleennäkemisen iloksi, unelmaksi jonka ainoa huono puoli on, että se on kuoleman jälkeinen.

Psykoanalyttiseltä kannalta tunnistaminen on tärkeä, mutta primaari toive. On kuvaavaa, että ensimmäiset kasvot – äidin kasvot – puuttuvat tältä Shakespearen jälleen näkemisen näyttämöltä. Vain äiti on peruuttamattomasti pois ja aikaa sitten kuollut. Ne kasvot johon lapsi, rintaa imiessään leimautuu, ne joiden kääntyminen lapsen puoleen merkitsee välitöntä riemua, primaarit kasvot, puuttuvat.

Näytelmässä ei olekaan kysymys lapsuuteen paluusta, vaan aikuisten välisten perhesiteiden uudesta asettamisesta. Minä isänä pidän tästä.

Jälleennäkeminen ja perheen uusi yhdistyminen tapahtuu tilanteessa, jossa lapset ovat tulleet aikuisiksi.

Jokainen lapsista on teoillaan osoittanut olevansa kuninkaallinen aikuinen. Pojat ovat taistelussa osoittaneet rohkeutensa, he ovat pelastaneet Britannian. Kaikkein tärkein henkilö, Innogen, on ollut oikeamielinen ja vahva koko ajan, taivuttaen muut suuntaansa. Hän on luonnollisesti äidin perinteen jatkaja, alusta asti tunteiltaan ja etiikaltaan varma.

Innogen on sankari, hän on nainen joka on menestynyt myös mieheksi pukeutuneena, ja lisäksi hän on ollut hetken kuolleena. Tämä kaikki ilmaisee, että hän on näytelmän tärkein henkilö; hän kykenee muodonmuutoksiin, hänessä on tulevaisuus.

Innogen onkin lopussa kaiken säteilevä keskus, se tulee ilmi Cymbelinen repliikissä:

“... Innogen, joka iskee katseensa,
kuin vaaratomman salaman, mieheensä, veljiinsä,
minuun, isäänsä, ja ilolla joka kohteeseen:
ja jokainen vastaa iloon kohdallaan.”

William Shakespeare: *Cymbeline*, suom. Lauri Sipari, WSOY 2010